

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, Ενότητα 8:

Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Τίτλος:

«Στις πηγές της ανθρώπινης ύπαρξης: θεοί και νόμοι»

Συγγραφή: ΚΟΣΜΑΣ ΤΟΥΛΟΥΜΗΣ

Εφαρμογή: ΚΟΣΜΑΣ ΤΟΥΛΟΥΜΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Στις πηγές της ανθρώπινης ύπαρξης: θεοί και νόμοι

Εφαρμογή σεναρίου

Κοσμάς Τουλούμης

Δημιουργία σεναρίου

Κοσμάς Τουλούμης

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Από 15-02-2014 μέχρι 07-03-2014

Σχολική μονάδα

Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Διδακτική / θεματική ενότητα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, Ενότητα 8: Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά

I. Φιλολογικής Ζώνης

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (από μετάφραση)

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα [Γυμνάσιο]

Ιστορία

II. Άλλα γνωστικά αντικείμενα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αγγλική Γλώσσα

Θρησκευτικά

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Κοινωνιολογία

Πολιτική και Δίκαιο

Φιλοσοφία

Χρονική διάρκεια

7 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: ιστοσελίδα μαθήματος

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Οι μαθητές και ο καθηγητής πρέπει να έχουν, εκτός από τις βασικές δεξιότητες χρήσεις και αξιοποίησης των ΤΠΕ, ασχοληθεί με τις ιστοεξερευνήσεις, αλλά και με τη χρήση εργαλείων όπως οι ιστοσελίδες. Θα ήταν καλό να προϋπάρχει ιστοσελίδα της τάξης ή του μαθήματος, αλλιώς θα πρέπει να προβλεφθούν διδακτικές ώρες για τη δημιουργία της. Εξίσου σημαντική είναι η εξοικείωση στη δουλειά με ομάδες και τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτήν. Η γνώση του διδάσκοντα για τις βασικές αρχές της Μάθησης με Σχεδιασμό ([Learning by Design](#)) μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη στην εφαρμογή του σεναρίου.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το σενάριο στηρίζεται

Στο ομώνυμο συνταγμένο σενάριο του Κ. Τουλούμη

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι μαθητές αξιοποίησαν τα αποσπάσματα από τον *Σίσυφο* του Κριτία και τον *Πρωταγόρα* του Πλάτωνα, τα οποία ανθολογούνται στο σχολικό βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου στα Κείμενα και τα Παράλληλα Κείμενα της 8^{ης} Ενότητας. Ήρθαν σε επαφή με προκλητικές απόψεις μέρους της αρχαίας ελληνικής σκέψης, οι οποίες διατυπώνονται σε ποιητική και σε διαλογική μορφή, σε σχέση με το θείο και τους νόμους. Επειδή τα δυο αποσπάσματα αναφέρονται στις απαρχές του ανθρώπινου βίου, οι μαθητές «έλεγξαν» αν οι απόψεις του Κριτία και του Πρωταγόρα μπορεί να στηριχθούν σε σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, ενεργοποιώντας την κριτική τους σκέψη και αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ΤΠΕ. Οι ομάδες των μαθητών εντόπισαν τις απόψεις του Κριτία και του Πρωταγόρα και τις αντιπαρέβαλλαν με δεδομένα που προήλθαν από δυο μελέτες περίπτωσης: το νεολιθικό «ναό» στο Γκιομπεκλί Τεπέ της σημερινής Τουρκίας (της 11^{ης}-10^{ης} χιλιετίας π.Χ.), καθώς και τις πρώιμες νομοθεσίες από τον Βαβυλώνιο βασιλιά Χαμμουραμί (18^{ος} αι. π.Χ.) και την επιγραφή της Γόρτυνας στην Κρήτη (6^{ος} – 5^{ος} αι. π.Χ.). Παρουσίασαν κατόπιν τις απόψεις τους με λογισμικά παρουσίασης. Δημιουργήθηκε, τέλος, σε συνεργασία μαθητών και καθηγητών μια ιστοσελίδα με το ελεύθερο λογισμικό webnode με θέμα τη γέννηση της θρησκείας και των νόμων όπου αναρτήθηκαν το έργο και τα συμπεράσματα τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η αρκετά «προκλητική» άποψη μιας αμφιλεγόμενης προσωπικότητας της αρχαίας Αθήνας, όπως ο Κριτίας, πως οι θεοί, όπως και οι νόμοι, αποτελούν επινόηση κάποιας ανθρώπινης διάνοιας αποτέλεσε την αφετηρία, αφενός για να κινητοποιηθεί η κριτική σκέψη των μαθητών και αφετέρου για να έρθουν αυτοί σε επαφή με την σκέψη των σοφιστών (Guthrie 1989, de Romilly 1994), στους οποίους συγκαταλέγεται, συνήθως, και ο Κριτίας. Ο διάλογος του Πλάτωνα με πρωταγωνιστή τον Πρωταγόρα (Λυπουρλής 2009) χρησιμοποιήθηκε ως επιπλέον συγκριτικό κείμενο για να διασαφηνιστούν περισσότερο οι απόψεις των σοφιστών. Οι μαθητές μεταφέρθηκαν στις πηγές της ανθρώπινης ύπαρξης, εκεί όπου γεννήθηκαν οι θεοί και οι νόμοι και διερευνούν τις πρώτες μορφές και των δυο. Η θέση για την ανθρώπινη επινόηση του θείου συναντάται και σε άλλους σοφιστές οι οποίοι κινούνται, ως γνωστόν, σε σχέση με αυτό το ζήτημα, από τον αγνωστικισμό μέχρι την αθεΐα. Πού, όμως, βάσιζαν οι σοφιστές αυτές τις απόψεις. Ποια ήταν η αντίληψή τους για τις πρώτες μορφές του ανθρώπινου βίου; Με τα σημερινά δεδομένα, που προσφέρουν και άλλες επιστήμες, όπως, για παράδειγμα, η αρχαιολογία, επαληθεύονται ή διαψεύδονται οι απόψεις αυτές των σοφιστών; Το παρόν σενάριο πρόσφερε μια ευκαιρία στους μαθητές να «ανακαλύψουν» απαντήσεις σε παρόμοια ερωτήματα με αφορμή ένα αρχαίο κείμενο. Δεν κινήθηκε στο χώρο της καθαρής γλωσσικής προσέγγισης των Αρχαίων Ελληνικών θέλοντας να υπογραμμίσει στους μαθητές ότι η γλώσσα δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά το μέσο για να προσεγγίσουμε και να καταλάβουμε τα αρχαία κείμενα.

Η θεωρία του «Σχεδιασμού» (Design) σε συνδυασμό με τους πολυγραμματισμούς, η οποία αξιοποιεί τις ΤΠΕ στην κατεύθυνση της δημιουργίας μαθητών, παραγωγών της γνώσης οι οποίοι ακολουθούν και εκφράζουν τις κοινωνικές τους ταυτότητες (Core

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

& Kalantzis 2000, Kalantzis & Cope 2008, Kress & van Leeuwen 2001), αποτελεί την παιδαγωγική βάση του σεναρίου.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Αναμένεται οι μαθητές/τριες:

- Να σκεφτούν σχετικά με ζητήματα που απασχολούν αιώνια τον άνθρωπο όπως η γέννηση της θρησκείας και της δικαιοσύνης
- Να εκτιμήσουν τη σχέση της θρησκείας και των νόμων με τις ανάγκες του ανθρώπου
- Να συνδέσουν τις υλικές και πνευματικές κατακτήσεις του ανθρώπου με την ιστορική του εξέλιξη επάνω στη γη
- Να αποτιμήσουν τη σημασία του σκεπτικισμού και της αμφιβολίας, πρωταρχικών μεθοδολογικών εργαλείων των αρχαίων σοφιστών, ως μέσων για την ερμηνεία του κόσμου
- Να έρθουν σε επαφή με σύγχρονα πορίσματα της επιστήμης για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου
- Να συνειδητοποιήσουν ότι οι πνευματικές ανησυχίες της αρχαίας Ελλάδας, όπως αυτές αποτυπώνονται στα αρχαία ελληνικά κείμενα είναι επίκαιρες ακόμα και σήμερα.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Αναμένεται οι μαθητές/τριες

- Να γνωρίσουν τη δομή και το περιεχόμενο ενός αρχαίου ποιητικού κειμένου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Να αντιληφθούν τη διαφορετική μορφή (ποιητική ή διαλογική) που μπορεί να έχουν τα αρχαία φιλοσοφικά κείμενα
- Να γνωρίσουν από το πρωτότυπο τη σκέψη δυο σοφιστών (Πρωταγόρα και Κριτία) και το πώς αυτή διατυπώνεται
- Να εξοικειωθούν με το αρχαίο λεξιλόγιο με το οποίο περιγράφονται οι αρχές του ανθρώπινου βίου και να εντοπίσουν την επιβίωση λέξεων στη νεοελληνική γλώσσα

Γραμματισμοί

Οι μαθητές/τριες αναμένεται

- Να αποκτήσουν δεξιότητες κριτικής σύγκρισης μεταξύ διαφόρων τύπων κειμένων και κειμενικών ειδών αρχαίων και σύγχρονων (αρχαία ποιητικά και διαλογικά, λογοτεχνικά, ψηφιακά και μη ψηφιακά κ.ά.)
- Να αποκτήσουν δεξιότητες πρόσληψης ενός αρχαίου κειμένου ως αφορμή για τη συζήτηση σύγχρονων προβλημάτων και ανησυχιών
- Να ενισχύσουν την ικανότητά τους να αξιοποιούν κριτικά ψηφιακές πηγές, να τις αποδομούν και να τις μετασχηματίζουν για να δημιουργήσουν το δικό τους ψηφιακό προϊόν
- Να αντιληφθούν τη σημασία εργαλείων Web 2.0 όπως τα ιστολόγια και της κοινωνικής δικτύωσης ευρύτερα ως μιας νέας κειμενικής πραγματικότητας που συμβάλει στη συμμετοχή με διατύπωση υπεύθυνης στάσης και γνώμης στο παγκόσμιο διαδικτυακό «χωρίο».

Διδακτικές πρακτικές

Με τις διδακτικές πρακτικές του συγκεκριμένου σεναρίου επιδιώκεται οι μαθητές να:

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Αναπτύξουν δεξιότητες συνεργατικής μάθησης, αφού εργάζονται σε ομάδες και οδηγούνται σε αποτελέσματα που προκύπτουν μέσα από αυτές.
- Αυτενεργήσουν μέσα σε κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια, καθώς αποτελούν ενεργά μέλη ομάδων που επιτελούν συγκεκριμένες εργασίες.
- Ασκηθούν στην κριτική αξιοποίηση ψηφιακών περιβαλλόντων και πηγών, συγκρίνοντας διαφορετικά κειμενικά είδη που προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα.
- Δημιουργήσουν δικούς τους ψηφιακούς πόρους
- Εξοικειωθούν με νέα κειμενικά είδη και ψηφιακά περιβάλλοντα συγγραφής και μάθησης, όπως τα ιστολόγια

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Τα προκλητικά ζητήματα που θέτει το ίδιο το απόσπασμα του Κριτία σχετικά με τις αρχές της θρησκείας και της δικαιοσύνης ως επινοήσεις κάποιου ανθρώπινου νου αποτέλεσαν ουσιαστικά την αφορμή για να διερευνηθούν αυτά τα ζητήματα από τους μαθητές. Κατά τη διάρκεια της νοηματικής προσπέλασης του κειμένου επισημάνθηκε από τους ίδιους τους μαθητές το πώς ο Κριτίας εννοούσε τη θρησκεία. Η εφαρμογή του σεναρίου προέκυψε έτσι σχεδόν αβίαστα. Το απόσπασμα από τον «Πρωταγόρα» του Πλάτωνα που υπάρχει στα συνοδευτικά κείμενα στο τέλος του εγχειριδίου και οι ερωτήσεις κατανόησης που το συνοδεύουν αξιοποιήθηκαν, επίσης, ως συγκριτικό παράδειγμα για το πώς αντιμετωπίζει παρόμοια θέματα ένας μεγάλος και πιο γνωστός στους μαθητές στοχαστής της αρχαιότητας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το παρόν σενάριο συνδέεται και με τους στόχους του Σχεδίου Προγράμματος Διδασκαλίας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών του Επιστημονικού Πεδίου «Γλώσσα – Λογοτεχνία» για το Γυμνάσιο σε σχέση με το ότι η αρχαία γλώσσα «ήταν το όργανο με το οποίο υπηρέτησαν τους υψηλότερους τομείς του πνεύματος», αλλά και την επιδίωξη οι μαθητές να «Μπορούν να αναπτύσσουν την αναγνωστική τους ικανότητα με ταυτόχρονη καλλιέργεια της κριτικής τους σκέψης» (βλ. [Πρόγραμμα Σπουδών 2011](#), σελ. 102-103). Συνδέεται, επίσης, με τα προτεινόμενα Βασικά Θέματα, τις Ενδεικτικές Δραστηριότητες και το Εκπαιδευτικό Υλικό του ίδιου Προγράμματος Σπουδών, αλλά και με τους επιμέρους διδακτικούς στόχους για την Ενότητα 8 του σχολικού εγχειριδίου της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (βλ. [βιβλίο Εκπαιδευτικού](#) Β Γυμνασίου, σελ. 62) που είναι οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με ένα ποιητικό κείμενο σε πρωτότυπο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- να κατανοήσουν τις απόψεις του σοφιστή για την προέλευση της θρησκείας και του νόμου
- να εκφράσουν δικές τους απόψεις σχετικά με τη θρησκευτική πίστη ως ανθρώπινη ανάγκη και αναζήτηση

Αξιοποιούνται, επίσης, οι ερωτήσεις που συνοδεύουν το απόσπασμα από τον Πρωταγόρα του Πλάτωνα στο Επίμετρο του σχολικού εγχειριδίου (βλ. [Βιβλίο Μαθητή](#), σελ. 150-151)

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η χρήση των ΤΠΕ στο συγκεκριμένο σενάριο προσφέρουν τη δυνατότητα οι μαθητές να εκφραστούν ως κριτικά υποκείμενα, να αναστοχαστούν σχετικά με την πορεία τους προς τη γνώση, να συνθέσουν δικά τους πολυτροπικά κείμενα και να αξιοποιήσουν κριτικά και δημιουργικά διάφορα ψηφιακά περιβάλλοντα. Το διαδίκτυο, τα λογισμικά παρουσίασης, και εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται ως μέσα έκφρασης της κοινωνικής ταυτότητας των μαθητών. Η σύνδεσή τους, παράλληλα, με το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και η ανάδειξη των διαθεματικών προοπτικών του, προσθέτει αξία στη σύνδεσή του με τη σύγχρονη πραγματικότητα και φανερώνει πτυχές του που ξεφεύγουν από τους περιορισμούς της μη ομιλούμενης γλώσσας.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Ανθολόγιο Φιλοσοφικών Κειμένων Γ' Γυμνασίου, βιβλίο Μαθητή, 3^η [ενότητα](#). Σχετικότητα της γνώσης και αγνωστικισμός

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, [βιβλίο Μαθητή](#), 8^η Ενότητα,
Η γέννηση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, [βιβλίο Εκπαιδευτικού](#), 8^η Ε-
νότητα, Η γέννηση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου, βιβλίο Μαθητή, [Κεφάλαιο Α΄](#), Η Εποχή
του Λίθου

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, διαδραστικό βιβλίο
Μαθητή, Ν. Καζαντζάκη, «[Μια Κυριακή στην Κνωσό](#)»

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Στεφανόπουλος, Θ.Κ., Τσιτσιρίδης, Σ., Αντζουλής, Λ. και Γ. Κριτσέλης, «Κριτίας:
Σίσυφος, Απόσπασμα 19» στην Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Διαθέ-
σιμη στο διαδίκτυο στη διεύθυνση [http://www.greek-
language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=192](http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=192)

Στεφανόπουλος, Θ.Κ., Τσιτσιρίδης, Σ., Αντζουλής, Λ. και Γ. Κριτσέλης, «Μοσχίων:
Η εξέλιξη του πολιτισμού 151, Απόσπασμα 6» στην Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής
Γραμματείας. Διαθέσιμη στο διαδίκτυο στη διεύθυνση [http://www.greek-
language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=355](http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=355)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Βίντεο

[Αναπαράσταση](#) του Γκόμπεκλι Τεπέ

[Ντοκιμαντέρ](#) για το Γκόμπεκλι Τεπέ

Ιστοσελίδες

Βικιπαίδεια, [Γκόμπεκλι Τεπέ](#), [Κώδικας Χαμουραμπί](#)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Εθνος, Βρήκαν το «σουπερνόβα» της αρχαιολογίας (δημοσίευση 24/4/2008)

Εννοιολογικός Χάρτης On-line, <https://www.text2mindmap.com/>

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, *Εποχή του Λίθου*,
<http://www.fhw.gr/chronos/01/gr/index.html>

Κώδικας της Γόρτυνας

Μεγάλη Επιγραφή της Γόρτυνας

Νέα Μάθηση, Μετασχηματιστικοί Σχεδιασμοί για την Παιδαγωγική και την Αξιολόγηση <http://neamathisi.com/learning-by-design/>

Πανεπιστήμιο Σικάγο, *Εφαρμογή για την αρχαία Μεσοποταμία*, Κώδικας Χαμουραμπί

Πύλη του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, www.greek-language.gr, Ηλεκτρονικά Λεξικά

Πύλη του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Ανθολόγιο Αττικής Πεζογραφίας

Το Βήμα, *Τα αρχαία μυστικά της Εδέμ* (δημοσίευση 14/08/2011)

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, *Χρονολόγιο Ελληνικής Ιστορίας και Τέχνης*,
http://odysseus.culture.gr/a/4/ga40.jsp?age_id=01

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Επιγραφή της Γόρτυνας

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι*,
http://users.sch.gr/maritheodo/filosofia/html/sof/eisagogi/index1_s.htm

Webnode (δημιουργία δωρεάν ιστοσελίδων)

Wikimapia (Νεολιθικό ιερό του Γκόμπεκλι Τεπέ)

Διδακτική πορεία / στάδια /φάσεις

Το σενάριο πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η πρώτη φάση είχε διάρκεια μια διδακτική ώρα. Κατά τη διάρκειά της οι μαθητές μαζί με τον καθηγητή προσέγγισαν το νόημα του αποσπάσματος από τον Πρωταγόρα του Πλάτωνα που υπάρχει στο Επίμετρο του σχολικού εγχειριδίου επειδή ήταν πιο οικείο σε σχέση με τον ποιητικό λόγο του Κριτία. Οι μαθητές της Β Γυμνασίου, άλλωστε, ήταν πολύ δύσκολο να εντυπώσουν απευθείας στο αρχαίο κείμενο. Για να υπηρετηθούν οι στόχοι του σεναρίου κλήθηκαν να εντοπίσουν στο απόσπασμα το πώς αντιλαμβάνεται την εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών ο Πρωταγόρας. Εντόπισαν έτσι μέσα στο κείμενο το τι δημιουργήθηκε από τον άνθρωπο πρώτα και τι ύστερα με βάση την ακόλουθη σειρά: θρησκεία, γλώσσα, υλικός πολιτισμός (οικήσεις – αισθήτας- υποδήσεις – στρωμάς και γεωργία, πόλεις, αιδώς και δικαιοσύνη).

Αυτή η μικρή άσκηση που έγινε με τη σύμπραξη του καθηγητή τους βοήθησε να αντιμετωπίσουν τα ευρύτερα ζητούμενα των φύλλων εργασίας στις επόμενες φάσεις της διδασκαλίας. Το παραπάνω εξελικτικό σχήμα του Πρωταγόρα αποδόθηκε με έναν εννοιολογικό χάρτη (με το ελεύθερο ανάλογο λογισμικό στο <https://www.text2mindmap.com/>), ο οποίος έγινε με τη συμμετοχή όλης της τάξης στο διαδραστικό πίνακα.

Στη δεύτερη φάση που διήρκησε 4 διδακτικές ώρες οι 28 μαθητές του τμήματος χωρίστηκαν σε 4 ομάδες των 5 ατόμων και δυο των τεσσάρων. Ο καθηγητής δεν παρενέβη στη συγκρότηση των ομάδων αφού οι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με την όλη διαδικασία και από άλλα μαθήματα. Οι ομάδες ανά δυο είχαν κοινό φύλλο εργασίας. Μοιράστηκαν, δηλαδή, ουσιαστικά 3 φύλλα εργασίας στις ομάδες. Το πρώτο με τίτλο *Αναζητώντας τις απαρχές της ανθρώπινης ζωής*, το δεύτερο με τίτλο *Αναζητώντας τις απαρχές της θρησκείας* και το τρίτο με τίτλο *Αναζητώντας τις απαρχές της δικαιοσύνης*. Οι ομάδες των μαθητών επέλεξαν το φύλλο εργασίας με το θέμα που τους ενδιέφερε και αυτοοργανώθηκαν ορίζοντας συντονιστή, εκπρόσωπους της ομάδας για την επικοινωνία με τον καθηγητή και τις άλλες ομάδες και ένα γραμματέα που έπρεπε να τηρεί το ημερολόγιο εργασιών της ομάδας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στη διάρκεια των δυο πρώτων ωρών αυτής της φάσης οι μαθητικές ομάδες εργάστηκαν με τα φύλλα εργασίας που τους δόθηκαν με σκοπό να αξιοποιήσουν ψηφιακές πηγές μέσω ιστοεξερευνήσεων και να δημιουργήσουν παρουσιάσεις σε ανάλογο λογισμικό για την ολομέλεια της τάξης.

Οι ομάδες που ασχολήθηκαν με το πρώτο φύλλο εργασίας διερεύνησαν αν ισχύουν όσα αναφέρει ο Κριτίας και ο Πρωταγόρας για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου σε σχέση με τη θρησκεία και τη δικαιοσύνη. Συνέκριναν τις απόψεις των σοφιστών με τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας από τις νεότερες επιστημονικές έρευνες και κατέθεσαν τα ευρήματα των ερευνών τους και των απόψεων τους σε μια ψηφιακή παρουσίαση με λογισμικό MS PowerPoint. Αποστολή της ομάδας ήταν, έτσι, να διερευνήσει αν μπορεί να βασιστούν στη σύγχρονη επιστημονική έρευνα οι ισχυρισμοί του Κριτία και του Πρωταγόρα για την κατάσταση που επικρατούσε όταν ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα βήματά του επάνω στη γη. Οι ομάδες του δεύτερου φύλλου εργασίας διερεύνησαν, στο ίδιο πνεύμα, την εμφάνιση της θρησκείας στην ανθρώπινη ζωή, ενώ αυτές που είχαν το τρίτο φύλλο εργασίας την εμφάνιση των νόμων και της δικαιοσύνης στην ανθρώπινη ζωή.

Στις υπόλοιπες δυο ώρες της δεύτερης φάσης οι μαθητές παρουσίασαν στην ολομέλεια της τάξης το αποτέλεσμα των ερευνών τους και τις απόψεις τους και αξιολόγησαν τις εργασίες τους. Κάθε ομάδα είχε περίπου 10 λεπτά περίπου 6 ομάδες, ενώ χρησιμοποιήθηκε χρόνος 15 λεπτών για συζήτηση και 15 λεπτά για αξιολόγηση.. Οι ομάδες αυτοαξιολογήθηκαν, και ετεροαξιολογήθηκαν από τις άλλες ομάδες, αλλά και ο καθηγητής παρενέβη με δικές του αξιολογικές παρατηρήσεις. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρήθηκε να ελεγχθεί τόσο ο βαθμός κατανόησης των διδαχθέντων και ο βαθμός απόκτησης δεξιοτήτων, αλλά και η αποτελεσματικότητα των παρουσιάσεων. Τα κριτήρια αξιολόγησης κινήθηκαν στους άξονες της επιτυχούς συνεργασίας των ομάδων, της επίτευξης των στόχων της αποστολής κάθε ομάδας, της πρωτοτυπίας και της επικοινωνιακής επιτυχίας των παρουσιάσεων, του βαθμού ενσωμάτωσης των

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΤΠΕ και της πολυτροπικότητας των κειμένων. Προτιμήθηκε να μην υπάρξουν αξιολογήσεις με βαθμολογική κλίμακα και να μείνουμε περισσότερο στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παρουσιάσεων

Στην τρίτη φάση (διάρκεια δυο διδακτικές ώρες) οι μαθητές επέλεξαν να μην δημιουργήσουν ιστολόγιο όπως προβλεπόταν στο αρχικό σενάριο, αλλά να κατασκευάσουν μια ιστοσελίδα για το μάθημα, αξιοποιώντας το ελεύθερο λογισμικό [webnode](#), το οποίο κάποιος από αυτούς γνώριζε. Ο τίτλος που επέλεξαν είχε χαρακτηριστικά της σημερινής γλώσσας των νέων: «Τα Αρχαία είναι cool». Κατόπιν, αντιμετώπισαν κριτικά τις απόψεις του Κριτία και του Πρωταγόρα. Στις ομάδες μοιράστηκε ένα νέο φύλλο εργασίας κοινό για όλους, το οποίο βοηθά να προσεγγίσουν οι μαθητές το έργο των άλλων ομάδων (καμία ομάδα δε σχολιάζει το δικό της έργο). Θίχτηκαν θέματα όπως η αρχή της θρησκείας και της δικαιοσύνης με άξονα τα φύλλα εργασίας των προηγούμενων ομάδων, αλλά και τις διαμορφωμένες απόψεις των μαθητών. Στο ίδιο φύλλο προστέθηκε και διακειμενική προσέγγιση καθώς οι μαθητές κλήθηκαν να αξιοποιήσουν συγκριτικά με τα κείμενα του Κριτία και του Πλάτωνα, κείμενο του τραγικού ποιητή [Μοσχίωνα](#), καθώς και το γνωστό από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, απόσπασμα από το έργο του Ν. Καζαντζάκη [Μια Κυριακή στην Κνωσό](#). Ακολούθησε η τελική αξιολόγηση, σε επίπεδο αυτοαξιολόγησης, όπου οι μαθητές αναστοχάστηκαν δημιουργικά σχετικά με το τι ήξεραν και τι έμαθαν σε σχέση με τα συγκεκριμένα θέματα που τους απασχόλησαν και αν τυχόν μετέβαλλαν αντιλήψεις και απόψεις (βλ. παρακάτω την Κριτική).

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1: Αναζητώντας τις απαρχές της ανθρώπινης ζωής

Ισχύουν όσα αναφέρει ο Κριτίας και οι υπόλοιποι σοφιστές για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου σε σχέση με τη θρησκεία και τη δικαιοσύνη; Τι δείχνουν τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας από τις νεότερες επιστημονικές έρευνες; Θα συζητήσετε το θέμα και θα καταθέσετε τα δικά σας συμπεράσματα στην ιστοσελίδα του μαθήματος.

Αποστολή της ομάδας σας είναι να διερευνήσει αν μπορεί να βασιστούν στη σύγχρονη επιστημονική έρευνα οι ισχυρισμοί του Κριτία και του Πρωταγόρα για την κατάσταση που επικρατούσε όταν ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα βήματά του επάνω στη γη.

- Εντοπίστε στο απόσπασμα του σχολικού βιβλίου τις απόψεις του Κριτία και τις απόψεις του Πρωταγόρα για τη μορφή της ανθρώπινης κοινωνίας κατά τις αρχές του ανθρώπινου βίου. Συμφωνούν μεταξύ τους; Δημιουργήστε σε λογισμικό συγγραφής (π.χ. Word ή Excel) έναν πίνακα με δυο στήλες κειμένου όπου θα καταγράψετε αυτές τις απόψεις. Κατασκευάστε έναν ψηφιακό εννοιολογικό χάρτη (προτεινόμενο λογισμικό <https://www.text2mindmap.com/>) με κέντρο τους δυο σοφιστές όπου θα χαρτογραφήσετε αυτές τις απόψεις
- Σε μια τρίτη στήλη στον ίδιο πίνακα καταγράψτε ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα) της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας με τα οποία περιγράφεται στα κείμενα αυτός ο ανθρώπινος βίος και αναζητήστε τη σημασία τους στα λεξικά της [Πύλης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας](#). Προσθέστε μια στήλη στην οποία θα καταγράψετε ποιες από αυτές τις λέξεις χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα με την ίδια ή διαφορετική σημασία.
- Συμφωνούν, άραγε, οι περιγραφές του Κριτία και του Πρωταγόρα με τα δεδομένα των σύγχρονων επιστημονικών ερευνών για τις πρώτες ανθρώπινες κοι-

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

νωνίες; Σκεφτείτε πώς θα συλλέξετε πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα στο διαδίκτυο.

- Ετοιμάστε μια παρουσίαση με ανάλογο λογισμικό για να συζητήσετε με τους συμμαθητές σας στην ολομέλεια της τάξης τα πορίσματα των ερευνών σας. Στην παρουσίασή σας να αναφερθείτε στο αν ισχύουν τελικά ως περιγραφές τα ονόματα που εντοπίσατε στο αρχαίο κείμενο παραπάνω.
- Αναρτήστε την παρουσίαση σας, μαζί με τις απόψεις σας για το συγκεκριμένο θέμα στην ιστοσελίδα του μαθήματος.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ: 1. Αν αντιμετωπίζετε δυσκολίες στο να καταλάβετε το νόημα του κειμένων του Κριτία και του Πρωταγόρα μπορείτε να συμβουλευτείτε τη μετάφραση που υπάρχει στην [Ανθολογία](#) της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, καθώς και στο [Ανθολόγιο](#) της Αττικής Πεζογραφίας.

2. Αν αντιμετωπίζετε δυσκολίες στο να εντοπίσετε στοιχεία για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου αξιοποιήστε το υλικό που βρίσκεται στην ιστοσελίδα της [Ελληνικής Ιστορίας](#) και στο [Χρονολόγιο](#) Ελληνικής Ιστορίας και Τέχνης, αλλά και στην αντίστοιχη ενότητα στο σχολικό βιβλίο [Αρχαίας Ιστορίας](#) της Α΄ Γυμνασίου. Μπορείτε, επίσης, να συμβουλευτείτε το λογισμικό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «[Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι](#)»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Φύλλο εργασίας 2 : Αναζητώντας τις απαρχές της θρησκείας

Ισχύουν όσα αναφέρει ο Κριτίας και οι υπόλοιποι σοφιστές για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου σε σχέση με τη θρησκεία και τη δικαιοσύνη; Τι δείχνουν τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας από τις νεότερες επιστημονικές έρευνες; Θα συζητήσετε το θέμα και θα καταθέσετε τα δικά σας συμπεράσματα στην ιστοσελίδα του μαθήματος.

Αποστολή της ομάδας σας είναι να διερευνήσει την εμφάνιση της θρησκείας στην ανθρώπινη ζωή.

- Εντοπίστε στο απόσπασμα του σχολικού βιβλίου τις απόψεις που διατυπώνουν ο Κριτίας και ο Πρωταγόρας σε σχέση με τις αρχές της θρησκείας. Δημιουργήστε σε λογισμικό συγγραφής (π.χ. Word ή Excel) έναν πίνακα με δυο στήλες κειμένου όπου θα καταγράψετε αυτές τις απόψεις. Συμφωνούν μεταξύ τους; Κατασκευάστε έναν ψηφιακό εννοιολογικό χάρτη (προτεινόμενο λογισμικό <https://www.text2mindmap.com/>) με κέντρο τους δυο σοφιστές όπου θα χαρτογραφήσετε αυτές τις απόψεις
- Σε μια τρίτη στήλη στον παραπάνω πίνακα καταγράψτε ονόματα - ουσιαστικά και επίθετα - και ρήματα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας που περιγράφουν τις θέσεις του Κριτία και του Πρωταγόρα. Αναζητήστε τη σημασία τους στα λεξικά της [Πύλης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας](#). Προσθέστε μια στήλη στην οποία θα καταγράψετε ποιες από αυτές τις λέξεις χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα με την ίδια ή διαφορετική σημασία.
- Συμφωνεί, άραγε, η περιγραφή των Κριτία και Πρωταγόρα με τα δεδομένα των σύγχρονων επιστημονικών ερευνών για τη γένεση της θρησκείας;
- Για να προσεγγίσουμε το θέμα θα ταξιδέψουμε σε αυτό που θεωρείται σήμερα, από τη σύγχρονη επιστημονική έρευνα, ως μια από τις αρχαιότερες θρησκευτικές εκφράσεις στον κόσμο. Πρόκειται για ένα «ιδιαιτέρο» αρχαιολογι-

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κό εύρημα, το Γκιομπεκλί Τεπέ στη σημερινή Τουρκία, το οποίο χρονολογείται γύρω στο 11.500 π.Χ.

- Διαβάστε και δείτε εικόνες για αυτό στις διευθύνσεις [Wikimapia](#), [Βικιπαίδεια](#), αλλά και άρθρα στις εφημερίδες [Το Βήμα](#) και [Έθνος](#). Δείτε μια προσπάθεια [αναπαράστασης](#) του χώρου, καθώς και ένα [βίντεο](#) γι' αυτόν
- Ετοιμάστε μια παρουσίαση με ανάλογο λογισμικό για να συζητήσετε με τους συμμαθητές σας στην ολομέλεια της τάξης τη σχέση των παραπάνω αρχαιολογικών ευρημάτων με τις απόψεις των Κριτία και Πρωταγόρα. Στην παρουσίασή σας να αναφερθείτε στο αν ισχύουν τελικά ως περιγραφές τα ονόματα και ρήματα που εντοπίσατε στο αρχαίο κείμενο παραπάνω.
- Αναρτήστε την παρουσίαση σας, μαζί με τις απόψεις σας για το συγκεκριμένο θέμα στην ιστοσελίδα του μαθήματος

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ: 1. Αν αντιμετωπίζετε δυσκολίες στο να καταλάβετε το νόημα του κειμένων του Κριτία και του Πρωταγόρα μπορείτε να συμβουλευτείτε τη μετάφραση που υπάρχει στην [Ανθολογία](#) της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, καθώς και στο [Ανθολόγιο](#) της Αττικής Πεζογραφίας.

2. Μπορείτε, επίσης, να συμβουλευτείτε το λογισμικό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «[Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι](#)» για τους σοφιστές και τις θρησκευτικές τους απόψεις

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Φύλλο εργασίας 3: Αναζητώντας τις απαρχές της δικαιοσύνης

Ισχύουν όσα αναφέρει ο Κριτίας και οι υπόλοιποι σοφιστές για τις απαρχές του ανθρώπινου βίου σε σχέση με τη θρησκεία και τη δικαιοσύνη; Τι δείχνουν τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας από τις νεότερες επιστημονικές έρευνες; Θα συζητήσετε το θέμα και θα καταθέσετε τα δικά σας συμπεράσματα στην ιστοσελίδα του μαθήματος.

Αποστολή της ομάδας σας είναι να διερευνήσει την εμφάνιση των νόμων και της δικαιοσύνης στην ανθρώπινη ζωή.

- Εντοπίστε στο απόσπασμα του σχολικού βιβλίου τις απόψεις που διατυπώνουν ο Κριτίας και ο Πρωταγόρας σε σχέση με τις αρχές της δικαιοσύνης. Δημιουργήστε σε λογισμικό συγγραφής (π.χ. Word ή Excel) έναν πίνακα με δυο στήλες κειμένου όπου θα καταγράψετε αυτές τις απόψεις. Συμφωνούν μεταξύ τους; Κατασκευάστε έναν ψηφιακό εννοιολογικό χάρτη (προτεινόμενο λογισμικό <https://www.text2mindmap.com/>) με κέντρο τους δυο σοφιστές όπου θα χαρτογραφήσετε αυτές τις απόψεις.
- Σε μια τρίτη στήλη στον παραπάνω πίνακα καταγράψτε λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας που περιγράφουν τη θέση του Κριτία και του Πρωταγόρα για τη σημασία των νόμων και της δικαιοσύνης και αναζητήστε τη σημασία τους στα λεξικά της [Πύλης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας](#). Προσθέστε μια στήλη στην οποία θα καταγράψετε ποιες από αυτές τις λέξεις χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα με την ίδια ή διαφορετική σημασία.
- Συμφωνεί, άραγε, η περιγραφή του Κριτία με τα δεδομένα των σύγχρονων επιστημονικών ερευνών για τη γένεση της δικαιοσύνης;
- Για να προσεγγίσετε το θέμα θα ασχοληθείτε με αυτά που θεωρούνται σήμερα, από τη σύγχρονη επιστημονική έρευνα, ως τα αρχαιότερα νομικά κείμενα του κόσμου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Ο [κώδικας](#) του Βαβυλώνιου βασιλιά Χαμουραμπί θεωρείται το αρχαιότερο (18^{ος} αιώνας π.Χ.) νομικό κείμενο στον κόσμο. [Αντλήστε](#) πληροφορίες για το περιεχόμενό του, κάνοντας σχετική αναζήτηση στο διαδίκτυο.
- Ο [κώδικας](#) της Γόρτυνας από την Κρήτη είναι ένα ελληνικό νομικό κείμενο του 6^{ου} αι. π.Χ. που βρέθηκε ως μια [μεγάλη επιγραφή](#). Μπορείτε να αναγνωρίσετε κάποιες λέξεις σε αυτήν την [επιγραφή](#)
- Ετοιμάστε μια παρουσίαση με ανάλογο λογισμικό για να συζητήσετε με τους συμμαθητές σας στην ολομέλεια της τάξης τη σχέση των παραπάνω αρχαιολογικών ευρημάτων με τις απόψεις του Κριτία. Στην παρουσίασή σας να αναφερθείτε στο αν ισχύουν τελικά ως περιγραφές τα ονόματα που εντοπίσατε στο παραπάνω αρχαίο κείμενο του Κριτία.
- Αναρτήστε την παρουσίαση σας, μαζί με τις απόψεις σας για το συγκεκριμένο θέμα στην ιστοσελίδα του μαθήματος

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ: 1. Αν αντιμετωπίζετε δυσκολίες στο να καταλάβετε το νόημα του κειμένων του Κριτία και του Πρωταγόρα μπορείτε να συμβουλευτείτε τη μετάφραση που υπάρχει στην [Ανθολογία](#) της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, καθώς και στο [Ανθολόγιο](#) της Αττικής Πεζογραφίας.

2. Μπορείτε, επίσης, να συμβουλευτείτε το λογισμικό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «[Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι](#)» για τους σοφιστές και τις απόψεις τους για το δίκαιο και τους νόμους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Φύλλο εργασίας 4: Σχολιάζοντας τον Κριτία και τον Πρωταγόρα

Έφτασε η ώρα να καταθέσετε τις απόψεις σας σχετικά με τις θέσεις του Κριτία και του Πρωταγόρα.

- ❖ Αναζητήστε, όμως, πρώτα τα παρακάτω.
- ✓ Πληροφορίες για τον Κριτία και το έργο του «Σίσυφος»
- ✓ Πληροφορίες για τον Πρωταγόρα και το ομώνυμό έργο του Πλάτωνα
- ✓ Πληροφορίες για τη φιλοσοφία των σοφιστών, στους οποίους από κάποιους ερευνητές συγκαταλέγεται ο Κριτίας, σχετικά με τα ζητήματα που σας απασχόλησαν στις προηγούμενες ομάδες σας.
- ❖ Αξιοποιήστε δυο κείμενα σχετικά με το θέμα σας, ώστε να δείτε και άλλες γνώμες. Επικεντρωθείτε, κυρίως, στις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τις απόψεις του Κριτία και του Πρωταγόρα. Πρόκειται για απόσπασμα του τραγικού ποιητή του 3^{ου} αι. π.Χ. [Μοσχίωνα](#), και το κείμενο του Ν. Καζαντζάκη «[Μια Κυριακή στην Κνωσό](#)» το οποίο ανθολογείται στα Κείμενα Νεοελληνική; Λογοτεχνίας της τάξης σας
- ❖ Με βάση τις έρευνές σας στις προηγούμενες ομάδες, τις πληροφορίες που συλλέξατε, τα κείμενα που διαβάσατε και τη συζήτηση που έγινε στην ολομέλεια της τάξης να σχολιάσετε τις εργασίες των ομάδων των συμμαθητών σας σχετικά με τη γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτές; Έχετε να προσθέσετε κάτι; Να δικαιολογήσετε κάθε φορά τις απόψεις σας.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Είναι φανερό πως το συγκεκριμένο σενάριο μπορεί να κινηθεί σε διάφορες πιο σύντομες ή πιο εκτεταμένες εκδοχές ανάλογα με την κρίση του διδάσκοντα και σε σχέση πάντα με τις ανάγκες της τάξης του. Η κατάλληλη διαμόρφωση των φύλλων εργασίας, ανάλογα με τα κάθε φορά ζητούμενα, είναι αυτονόητη. Ο διδάσκων μπορεί

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

να επιλέξει, φυσικά, και άλλα δικά του παραδείγματα ως μελέτες περίπτωσης και άλλα κείμενα για να συγκριθούν με τα κείμενα του Κριτία και του Πλάτωνα. Θα μπορούσε, επίσης, να αποτελέσει ένα μεγαλύτερο Σχέδιο Εργασίας (project) ενισχύοντας τις διαθεματικές ([Πόλκας & Τουλούμης 2012](#): σελ 71 κ. εξ.) προοπτικές του.

Η συμμετοχή του καθηγητή της Βιολογίας ή των Θρησκευτικών θα εμπλούτιζε την όλη συζήτηση. Αν υπάρξει χρήση ξενόγλωσσων ιστοσελίδων μπορεί να συμμετέχει και ο αντίστοιχος καθηγητής. Η μεγαλύτερη σύνδεση με τις απόψεις του κινήματος των σοφιστών και τις ιστορικές και φιλοσοφικές του διαστάσεις θα αποτελούσε, επίσης, μια ενδιαφέρουσα προέκταση. Η ενασχόληση μόνο με τις απόψεις του Πρωταγόρα αποτελεί προτεινόμενη λύση στην περίπτωση που ο διδάσκων θεωρεί αρκετά «προκλητική», για μαθητές Β΄ Γυμνασίου, την τοποθέτηση του Κριτία όσον αφορά την επινόηση των θεών από τους ανθρώπους. Θα μπορούσε, επίσης, να εξαιρεθεί η διακειμενική προσέγγιση με την αξιοποίηση των κειμένων του Μοσχίωνα και του Καζαντζάκη.

Σε περίπτωση δυσκολιών στην προσέγγιση των απόψεων των σοφιστών, κάτι που ζητείται στο 4^ο φύλλο εργασίας προτείνεται να χρησιμοποιηθούν οι αντίστοιχες ενότητες από το λογισμικό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τα [Φιλοσοφικά Κείμενα](#) της Γ΄ Γυμνασίου

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι μαθητές του Β2 του Πρότυπου Πειραματικού Γυμνασίου του Πανεπιστημίου Μακεδονίας όπου εφαρμόστηκε το σενάριο έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον κατά την εκπόνησή του. Οι τελευταίες δυο ώρες της δεύτερης φάσης, καθώς και η τρίτη φάση ήταν οι πιο γόνιμες. Ανταλλάχθηκαν ανάμεσα στους μαθητές και το διδάσκοντα ενδιαφέρουσες απόψεις και πεποιθήσεις για τα πρώτα χρόνια του ανθρώπου πάνω στη γη, αλλά και για τη γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης .

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το θέμα της θρησκείας σε σχέση και με την προκλητική άποψη του Κριτία ότι ένας κάποιος άνθρωπος επινόησε τους θεούς για να εξασφαλίσει την τάξη ανάμεσα στους ανθρώπους, μονοπώλησε, όπως ήταν φυσικό, τη συζήτηση. Είναι χαρακτηριστικό πως οι δυο ομάδες που ασχολήθηκαν με το θέμα της θρησκείας κατέληξαν σε διαφορετικά συμπεράσματα σε σχέση με τη συμφωνία των σύγχρονων επιστημονικών ερευνών με τις απόψεις της αρχαίας σοφιστικής για το συγκεκριμένο θέμα. Είναι, μάλιστα, αξιοσημείωτο ότι παρουσίασαν τη διαφωνία τους διωλισμένη, προφανώς, μέσα από τις ισχυρές πεποιθήσεις και τις ταυτότητές τους. Κατέληξαν, λοιπόν, και οι δύο ότι σύγχρονη επιστήμη και σοφιστική συμφωνούν, αλλά η μια ομάδα έλεγε ότι συμφωνούν πως οι θεοί υπήρχαν από πριν, ενώ η άλλη ότι δημιουργήθηκαν από τους ανθρώπους. Ανάλογη ήταν και η ερμηνεία που έδιναν στο εύρημα του προϊστορικού «ναού» στο Γκόμπεκλι Τεπέ που ήταν και η μελέτη περίπτωσης του σεναρίου.

Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης των πορισμάτων των μαθητών αναδείχθηκε το ζήτημα ότι μέλη της μιας ομάδας ήταν πιο άκαμπτα σε σχέση με το θείο και θεωρούσαν ότι δεν είναι δυνατό κάποιος να ισχυρίζεται πως αυτό «γεννήθηκε» από τους ανθρώπους. Ο χειρισμός του όλου θέματος, πάντως, ήταν πολύ προσεκτικός, λόγω και της ηλικίας των μαθητών, για να μην εκδηλωθεί οποιαδήποτε ακρότητα και υποψία «προσβολής» θρησκευτικού συναισθήματος. Επικεντρωθήκαμε, κυρίως, στο γεγονός ότι η μια ομάδα ερμήνευσε τον Κριτία σύμφωνα με τις δικές της πεποιθήσεις, ενώ η άλλη κινήθηκε πιο κοντά στα ζητούμενα του σεναρίου και η πρώτη ομάδα αναγνώρισε ότι η άποψη του Κριτία είναι αιρετική και δε συμφωνεί με καθιερωμένες αντιλήψεις. Είναι αξιοσημείωτο, επίσης, ότι με αφορμή την όλη συζήτηση θίχτηκαν ακροθιγώς και άλλα θέματα όπως η θεωρία της εξέλιξης, χωρίς όμως να προχωρήσουμε σε βαθύτερες αναλύσεις.

Οι ομάδες που ασχολήθηκαν με τη δικαιοσύνη και την καθημερινή ζωή στις απαρχές του ανθρώπινου βίου κινήθηκαν, από την άλλη μεριά, σε πιο αναμενόμενα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πλαίσια, εντοπίζοντας τα ζητούμενα και συζητώντας τον ευρύτερο προβληματισμό του σεναρίου.

Σε επίπεδο χρήσης ΤΠΕ διαπιστώθηκε για μια ακόμα φορά η ευκολία των μαθητών να αξιοποιήσουν ψηφιακά μέσα όπως το διαδίκτυο, η κατασκευή ιστοσελίδας και η χρήση λογισμικών παρουσίασης. Παράλληλα, όμως, πρέπει να επισημανθεί, για μια ακόμα φορά, η αδυναμία αρκετών από τους μαθητές να προσδώσουν σε αυτή τη χρήση ποιοτικά χαρακτηριστικά. Παρατηρήθηκε έτσι και η λογική της αντιγραφής και της επικόλλησης, η δημιουργία διαφανειών αποκλειστικά με γραπτό λόγο χωρίς καμία πολυτροπικότητα και η ανάγνωσή τους χωρίς καν, ορισμένες φορές, τη συνειδητοποίηση του περιεχομένου τους. Είναι αξιοσημείωτο ότι η συμπεριφορά αυτή παρατηρήθηκε σε μαθητές οι οποίοι παρουσιάζουν ανάλογες συμπεριφορές βιασύνης και «ευκολίας» και σε πιο παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας, γεγονός που δείχνει ότι δεν αρκεί μόνο η χρήση των ΤΠΕ για αλλαγή της εκπαίδευσης. Η εξοικείωση των μαθητών με τη δημιουργία ανάλογων κειμενικών ειδών όπως η ψηφιακή παρουσίαση, φαίνεται πως προαπαιτεί συνολικότερους σχεδιασμούς που δεν μπορεί να εξαντληθούν στο πλαίσιο ενός σεναρίου για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα.

Αξιοσημείωτο, πάντως, ήταν και το γεγονός ότι η πλειοψηφία δεν ήθελε και πολύ να «εκτεθεί» η δουλειά της προς τα έξω για αυτό και επέλεξαν τη δημιουργία ιστοσελίδας αντί ιστολογίου, επειδή τη θεώρησαν ως πιο ελέγξιμο μέσο.

Κάποια μικρά, τέλος, προβλήματα που παρατηρήθηκαν στη λειτουργία των ομάδων σε σχέση, κυρίως, με τη συνεργασία των μελών του και την κατανόηση των προς επεξεργασία κειμένων αντιμετωπίστηκαν με την παρέμβαση του διδάσκοντα, ενισχύοντας τη συμμετοχή όλων των μαθητών στην πρώτη περίπτωση και επεξηγώντας δύσκολα σημεία στους μαθητές στη δεύτερη περίπτωση.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Cope, B. & Kalantzis, M. (eds) (2000). *Multiliteracies. Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London: Routledge

Guthrie W.K.C., 1989 *Οι σοφιστές*, μετ. Δ Τσεκουράκης, Αθήνα. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Cope, B. & Kalantzis, M. (eds) (2000). *Multiliteracies. Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London: Routledge

Kalantzis, M. & B. Cope 2008. *Νέα Μάθηση. Μετασχηματιστικοί Σχεδιασμοί για την Παιδαγωγική και την Αξιολόγηση*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://neamathisi.com/learning-by-design/> (τελευταία επίσκεψη 19/12/2013)

Kress, G, & Van Leeuwen, T, 2001 *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. London. Arnold.

Kalantzis, M. & B. Cope 2008. *Νέα Μάθηση. Μετασχηματιστικοί Σχεδιασμοί για την Παιδαγωγική και την Αξιολόγηση*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://neamathisi.com/learning-by-design/> (τελευταία επίσκεψη 19/12/2013)

Kress, G, & Van Leeuwen, T, 2001 *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. London. Arnold.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Λυπουρλής, Δ. 2009. *Πλάτων: Πρωταγόρας*. Προνλ. & Μετ. Θ. Σπυρόπουλος. Θεσσαλονίκη. Εκδόσεις Ζήτρος.

Πόλκας, Λ. & Κ. Τουλούμης 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Θεσσαλονίκη. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Romilly Jacqueline de, *Οι Μεγάλοι Σοφιστές στην Αθήνα του Περικλή*, μετ. Φ. Ι. Κακριδής, Αθήνα. Ινστιτούτο του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα